

سورة الاحقاف

عنوان: فصلنامه علمی نسیم کوثر

مدیر مسئول و سردبیر: سید محمد حسینی دره صوفی

ویراستار: سید محمد نقوی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۶۰,۰۰۰ تومان

صاحب امتیاز: بنیاد فرهنگی خدماتی امام حسن عسکری (ع)

شماره تماس: ۰۰۹۸۹۳۵۳۹۶۹۷۷۶

سایت فصلنامه: nasimekosar.blog.ir

ایمیل: nasimkosar1399@gmail.com

دفتر مرکزی و محل چاپ: قم، شهر قائم، ۱۲ متری شهید رجایی، پلاک ۵۲

راهنمایی نویسندگان و شیوه نامه نگارش فصلنامه علمی نسیم کوثر

۱. مقاله قبلا در نشریه دیگری به چاپ نرسیده یا همزمان برای سایر مجلات ارسال نشده باشد.
۲. مقاله دارای عنوان، چکیده به زبان فارسی، واژگان کلیدی، مقدمه، متن اصلی، نتیجه گیری، منابع و مآخذ باشد.
۳. مقاله در برنامه word و باقلم IR lotus و اندازه ۱۴ نازک بوده و عنوان مقاله با قلم B Titr و اندازه ۱۴ تایپ شود.
۴. حجم هر مقاله حداقل ۱۲ و حداکثر ۲۲ صفحه باشد.
۵. کلمات کلیدی بین ۴-۷ کلمه و بصورت فارسی باشد.
۶. چکیده فارسی، از ۱۵۰ تا ۲۰۰ کلمه باشد.
۷. معادل انگلیسی اصطلاحات و مفاهیم علمی رایج، پانویس شود.
۸. ارجاع به منابع درون متنی باشد. داخل پرانتز، نام خانوادگی، سال انتشار و شماره صفحات ذکر شود. مثال (حاجی ده آبادی، ۱۳۹۶، ۱۰۰).
۹. فهرست منابع و مآخذ، به ترتیب الفبای نام خانوادگی نویسندگان، باشد (الف) کتابها: نام خانوادگی نویسنده، نام نویسنده، سال انتشار، عنوان کتاب، (بصورت توپر)، نام خانوادگی مترجم یا مصحح، نام مترجم یا مصحح، شماره جلد، محل انتشار و ناشر. مثال: هارت، هربت، ۱۳۹۰، مفهوم قانون، راسخ، محمد، تهران، نشر نی.
- ب) مقالات: نام خانوادگی، نام، سال انتشار، عنوان مقاله، (بصورت توپر)، نام مجله، شماره مجله و شماره صفحات اول و آخر مقاله. مثال: رضایی، محسن، ۱۳۸۵، روش تجربی، فرهنگ مدیریتی، سال چهارم، شماره دوازدهم، ۱۷۲-۱۸۹.
۱۰. در زیر عنوان مقاله اسم نویسنده یا نویسندگان و در قسمت پاورقی ایمیل و سمت پژوهشگر و همچنین مشخص نمودن نویسنده مسئول. (به عنوان مثال حسینی، سید محمد، دانشجوی دکتری فقه و حقوق قضایی، جامعه المصطفی العالمیه، قم).
۱۱. مقالات بیانگر آرا و نظرات نویسندگان است و فصلنامه نسیم کوثر مسئولیتی ندارد.

اعضای هیأت تحریریه:

۱. سید محمد حسینی دره صوفی، دانشجوی دکتری فقه و حقوق قضایی،
نخبه و پژوهشگر برتر در دانشگاه بین المللی المصطفی. قم
۲. دکتر سید رضی قادری، دکتری فلسفه اخلاق از دانشگاه باقر العلوم،
سطح چهار فقه و اصول حوزه، استاد سطوح عالی حوزه. قم
۳. محمدعلی علیدادی، دانشجوی دکتری فقه و حقوق قضایی، جامعه
المصطفی العالمیه. قم

فهرست مطالب

۷	قرآن پژوهی دیه و ماهیت آن در سیاست جنایی اسلام
۱۷	دیدگاه علمای شیعه، سنی و وهابی درباره توسل به ائمه (ع) و اولیاء الهی (ع) و اشکالات وارده بر آن
۴۳	اختیارات ولی خاص و قیم در امر قصاص از دیدگاه فریقین و حقوق ایران و افغانستان
۶۵	چیستی فلسفه فقه
۷۹	اندیشه مهدویت در تصوف با تأکید بر سلسله نوربخشیه
۱۰۳	وعده حکومت بندگان صالح و مؤمنان نیکوکار بر زمین
۱۲۱	حکم غنا از دیدگاه مرحوم شیخ انصاری و مرحوم امام خمینی

سال چهارم، بهار ۱۴۰۳، شماره ۱۲

وعده حکومت بندگان صالح و مؤمنان نیکوکار بر زمین

سید شاهنشاه حسینی^۱؛ سید محمدتقی موسوی^۲

چکیده

خداوند به پیدایش حکومت صالحان در آخر الزمان وعده می‌دهد و همچنین کتابهای زبور و تورات نیز در باره پیروزی و حاکمیت انسان‌های صالح در آخر الزمان پیش‌گویی کرده اند در قرآن کریم و احادیث نبوی و روایات رسیده ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین آیات و روایات بسیار دلالت بر این دارد که حضرت مهدی عجل ظهور خواهد نمود و حاکی از آنست که در نهایت صالحان وارث این زمین خواهند شد آیات بسیاری از قرآن کریم متضمن بیان این موضوعات است مثلاً آیات ۳۳ سوره توبه و آیه شماره ۹ سوره صف تسلط دین اسلام را بر ادیان الهی دیگر را بیان می‌دارد. و آیه ۳۵ سوره انفال متکفل بیان رفع فتنه از جهان است. این پژوهش به بررسی آیات و روایات در این زمینه پرداخته است و دیدگاه مفسرین را در این موضوع مورد واکاوی قرار داده است و در نهایت به این نتیجه دست یافته که حضرت مهدی موعود عجل الله وارث این زمین خواهد بود.

کلید واژه: عباد، وارث، صالحون، امام زمان، مهدی موعود

۱. فارغ التحصیل سطح چهار جامعه المصطفی (نویسنده مسئول).

۲. کارشناس ارشد علوم قرآن حدیث، جامعه المصطفی، قم (نویسنده همکار).

۱. مقدمه

آیات مهدوی از مباحث مهم تفسیری است که به موضوعات مختلف حکومت حضرت ولی عصر (عج). و ظهور آنحضرت و چگونگی حکومت حضرت مهدی (عج). بشارت داده است که آیات بسیاری از قرآن کریم متضمن بیان این موضوعات است مثلاً آیات ۳۳ سوره توبه و آیه شماره ۹ سوره صف تسلط دین اسلام را بر ادیان الهی دیگر را بیان می‌دارد. و آیه ۳۵ سوره انفال متکفل بیان رفع فتنه از جهان است. این پژوهش به بررسی آیه ۱۰۵ از سوره انبیاء و آیه ۵۵ از سوره نور پرداخته است که (وعدده حکومت بندگان صالح و مومنان نکوکار را بر زمین بیان می‌دارد). در این تحقیق احادیث را که در توضیح و تبیین این آیه آمده است مورد بررسی قرار گرفته است.

۲. مفهوم شناسی

هر پژوهش نیاز به بررسی مفهوم شناسی می‌باشد که درابتداء تحقیق مورد واکاوی قرار می‌گیرد در این تحقیق کلمات و لغات مهم آیه ۱۰۵ از سوره انبیاء مورد بررسی قرار گرفته.

خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: **وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ.** در «زبور» بعد از ذکر (تورات) نوشتیم: «بندگان شایسته‌ام وارث (حکومت). زمین خواهند شد!» (انبیاء ۱۰۵). درابتداء کلمه (الذکر) را بررسی می‌کنیم که درقرآن بمعانی متعدد بیان شده.

۱-۲. الذکر

ذکر درقرآن درمعانی متعدد بکار رفته (حمیری، ۱۴۲۰: ۴/۲۲۷۸).

ا- به معنای قرآن: **إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ.** (حجر/۱۵).

ب- به معنای علم: **وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ** (النحل الآية: ۴۳).

ج- به معنای علا و شرف: درآیه ۱۰۵ سوره نحل ذکر به معنای تورات بکار رفته در کتاب شمس العلوم دارد که ای من بعد التوراة وَ إِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَ لِقَوْمِكَ وَ سَوْفَ

تُسْأَلُونَ لِقَوْمِكُمْ وَ سَوْفَ تُسْأَلُونَ (زخرف آیه: ۴۴).

۲-۲. عباد

عبد انسان حر را می‌گویند که بر عباد و عبدین جمع بسته می‌شود و عبد مملوک جمعش بر عبید بسته می‌شود و سه تا عبد را اعبد می‌گویند عبد بیان کننده عبودیت و اقرار به عبودیت است از این‌ها افعال مشتق نشده اگر فعل مشتق می‌شد به آن عبد می‌گفتند تَعَبَّدَ تَعَبُّدًا به کسی گفته می‌شود که به تنهای خدا را عبادت می‌کند فعل عبد یعبد عبادة برای کسی گفته می‌شود که خدا را عبادت می‌کند (فراهیدی، ۱۴۱۰: ۴۸/۲).

در مجموع می‌توان نتیجه گرفت عباد به کسانی گفته می‌شود که خدا را عباد می‌کنند و آن‌ها بندگان صالح خداوند در روی زمین است: الْعَبْدُ الْإِنْسَانُ حُرٌّ أَوْ رَقِيقًا. هو عبد الله، و یجمع علی عباد و عبّدين

۲-۳. الأرض

یکی از واژه مهم که در آیه ۱۰۵ از سوره انبیاء مورد مناقشه قرار گرفته کلمه ارض است.

۲-۳-۱. معانی ارض در قرآن

ارض در قرآن بر نه وجه استعمال شده است:

الف: یکی از معانی که بیشتر مفسرین آن را در تفاسیرشان ذکر نموده ارض را به معنای جنت معنا کرده‌اند. در تفسیر غریب القرآن می‌گوید: أرض الجنة. و يقال أن لها الأرض آلتی و عدها بنو إسرائيل (ابن قتیبه، ۱۴۱۱: ۲۴۶)

ب: بعضی گفته‌اند ارض یعنی دنیا می‌باشد، و دلیلش آنست که ارض بصورت مطلق ذکر شده و هی فی القرآن علی تسعة أوجه: الأول: أرض الجنة، قال الله تعالى: أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ (سورة الانبياء آیه ۱۰۵) وقيل: أن لها أرض الدنيا، و دلیل ذلك أن الأرض إذا جاءت مطلقاً، و هی الأرض المعروفة لا غير، و لو لم يكن ذلك كذلك، لم يعرف بإطلاق اللفظ شیء.

ج: سوم به معنای زمین مقدس است. دلیل بر آن، آیه ۱۳۷ از سوره اعراف است و هی فی القرآن علی تسعة أوجه لأول: أرض الجنة، قال الله تعالى أن الأرض يرثها عبادي الصالحون (سورة الأنبياء آية). یعنی: أرض الجنة، هكذا قيل. وقيل: أن لها أرض الدنيا، و دليل ذلك أن الأرض إذا جاءت مطلقة، و هی الأرض المعروفة لا غیر، و لو لم يكن ذلك كذلك، لم يعرف بإطلاق اللفظ شيء الثاني: الأرض المقدسة، قال الله تعالى: وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا [سورة الأعراف آية ۱۳۷] أى: مشارق أرض الشام و مغاربها؛ لأنها تعلم أن بنى إسرائيل لم يملكوا أرض فارس و لا أرض خراسان، (عسكري، ۱۴۲۸: ۴/۳۱۹).

۳. بررسی دیدگاه مفسرین شیعه درباره آیه ۱۰۵ از سوره انبیاء

۱-۳. آیت الله صافی گلپایگانی (ره)

مرحوم صافی میفرماید: شکی نیست که آیه بشارت می دهد، که زود است، تحقق پذیرد، برای جامعه بشریت، که مسلط شود بر تمام کره خاکی، و تایید شده این بشارات موجود در آیه، در کتب عهد عتیق و عهد جدید بواسطه ائمه دوازده گانه از فرزندان اسماعیل علیه السلام، بشارت می دهد به امام که مستولی پیدا می کند بر زمین و بر بندگان صالح که وارث زمین هستند و این بشارات در کتابهای متعدد از عهد قدیم و جدید یافت می شود که آن کتابها عبارتند از تورا، و کتاب مزامیر، و کتاب اشعیاء، و کتاب دانیال، و کتاب هوشع، و کتاب یوئیل، و کتاب عاموس، و کتاب عوبدیا، و کتاب میخا، و کتاب ناحوم، و کتاب حیقوق، و کتاب صفنیا، و کتاب حجی، و کتاب زکریا، و کتاب ملافی، و إنجیل لوقا، و إنجیل متی، و مکاشفات یوحنا، و غیر از این کتابها کتابهای دیگر است که به الفاظ سریانی، می باشد که به زبان فاسی و عربی ترجمه شده و مؤلفات فخر الإسلام خصوصاً کتاب القیم «انیس الأعلام»، و کتاب ایت الله صافی گلپایگانی «أصالت مهدویت» به فارسی تالیف شده و کتابهای دیگر که شمردنش در این مقاله نمی گنجد.

۲-۳. تفسیر تبیان

در تفسیر تبیان آمده است که از امام محمد باقر (ع) روایت شده که در این آیه وعده داده شده به مؤمنین که آن‌ها وارث تمام زمین خواهد (طوسی، التبیان، بی تا: ۲۸۴/۷، طبرسی، بی تا: ۶۶/۷).

۳-۳. تفسیر مجمع البیان

در این تفسر از ابو جعفر روایت شده که عبادی الصالحون مهدی (ع) در آخر الزمان است در این مورد روایت از عامه و خاصه از پیامبر اسلام (ص) نقل شده که آنحضرت فرموده اگر از عمر دنیا باقی نمانده باشد مگر یک روز خداوند آنروز را انقدر طولانی می‌گرداند تا صالح از اهلیت من ظهور کند و زمین را پراز عدل و قسط کند؛ همچنانکه پر از جور و ظلم گردیده.

۴-۳. تفسیر قمی

در تفسیر آیه ۱۰۵ از سوره انبیا می‌گوید: کتب تمامش ذکر است و بندگان صالح وارث زمین میشوند و امام باقر (ع) فرمود آن حضرت قائم (عج). و اصحابش هست اما در کتاب زبور ملاحم تحمید و تمجید و دعا هست (قمی، بی تا: ۷۷/۲).

۵-۳. الزام ناصب

صاحب کتاب الزام ناصب مرحوم حائری یزدی در تفسیر این آیه و لَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ (الانبیاء: ۱۰۵) می‌نویسد: از امام جعفر صادق دارد که کتاب همش ذکر است أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ منظور حضرت قائم عج و اصحابش می‌باشد و عن ابی جعفر علیه السلام أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ آن‌ها اصحاب مهدی در آخر الزمان هستند (حائری، ۱۴۲۲: ۷۵/۱).

۶-۳. ترجمه تفسیر جوامع الجامع

در این تفسیر در باره و لَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ: در معنای «زبور» بعضی گفته‌اند: نامی است برای جنس کتابهایی که بر پیامبران نازل می‌شود، و «ذکر» امّ

الکتاب یعنی لوح محفوظ است، و بعضی گفته اند «زبور» کتاب داوود و «ذکر» تورات است. «یرثها» زمین را مؤمنان به ارث می‌برند، مثل: «وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضَفُونَ الْآيَةَ» (و ما مردمی را که مستضعف شده بودند وارث قرار دادیم) (اعراف/ ۱۳۳). از امام باقر علیه السلام نقل شده است که این گروه اصحاب حضرت مهدی علیه السلام در آخر الزمان می‌باشند، و گفته شده است که منظور از زمینی که در اختیار صالحان قرار می‌گیرد زمین بهشت است (طبرسی، ترجمه، ۱۳۷۵: ۴/ ۱۷۹).

۷-۳. تأویل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة

نویسنده این تفسیر در مورد آیه می‌نویسد: «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ» آن‌ها آل محمد صلی علیه وآله وسلم هستند. و تأویلش را روایت از امام پنجم در حدیث دیگر ذکر می‌کند و آن حدیث این است. مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ رَحِمَهُ اللَّهُ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ (هو ابن الحسين بن سعيد الأهوازي. وفي ق، م: الحسن) عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي الْوَرْدِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ودر حدیثی دیگر می‌فرماید: «وَقَالَ أَيْضاً حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَكَمٍ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْحَرِيرِيِّ عَنْ أَبِي صَادِقٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ الْآيَةَ قَالَ نَحْنُ هُمْ قَالَ قُلْتُ إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغاً لِقَوْمٍ عَابِدِينَ» قَالَ هُمْ شِيعَتُنَا. از امام پنجم پرسیدم از زبور در آیه فرمود ما هستیم وگفتم این آیه اشاره دارد به گروه که عبادت می‌کنند فرمود آن‌ها شیعیان ما هستند

و همچنین در روایت دیگر می‌فرماید: «قَالَ أَيْضاً حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هَمَّامٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ عَيْسَى بْنِ دَاوُدَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ» قَالَ آلُ مُحَمَّدٍ صَ وَ مَنْ تَابَعَهُمْ عَلَى مِنْهَا جِهَهُمْ وَالْأَرْضُ أَرْضُ الْجَنَّةِ.

گفتند آن‌ها آل محمد و تابعین آن‌ها هستند و کسانی که راه آن‌ها را در پیش گرفتند ودر روایتی می‌فرماید: «حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ (فی ق، د): «أحمد بن محمد بن أحمد بن

الحسن».. عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِي الصَّالِحُونَ)؛ أَنْ هَا صَحَاب مَهْدَى در آخر زمان. می باشد

(أضاف فی البرهان فی آخر الحديث: « هذا الذى يحضرنى من سند الحديث وفيه ما فيه والله

أعلم»).

روایت های زیاد از شیعه و سنی در این مورد وجود دارد

عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: لَوْ لَمْ يَبْقَ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا يَوْمٌ وَاحِدٌ لَطَوَّلَ اللَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ حَتَّى يَبْعَثَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَقِسْطًا كَمَا مِلْتُمْ جَوْرًا وَظُلْمًا

اگر از عمر دنیا باقی نمانده باشد مگر یک روز خداوند آنروز را انقدر طولانی میگرداند تا صالح از اهلیت من ظهور کند و زمین را پر از عدل و قسط کند همه چنانکه پر از جور و ظلم گردیده (صدوق، بی تا: ۱/ ۲۸۰، و سنن أبی داود، بی تا: ۲/ ۲۰۷، استرآبادی، ۱۴۰۹: ۳۲/۶).

۳-۸. البرهان فی تفسیر القرآن

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِي الصَّالِحُونَ. وقوله: وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلِيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلِيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا (نور/۵۵). خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند وعده می دهد که قطعاً آنان را حکمران روی زمین خواهد کرد، همان گونه که به پیشینیان آنها خلافت روی زمین را بخشید؛ و دین و آیینی را که برای آنان پسندیده، پابرجا و ریشه دار خواهد ساخت؛ و ترسشان را به امنیت و آرامش مبدل می کند، آن چنان که تنها مرا می پرستند و چیزی را شریک من نخواهند ساخت. و کسانی که پس از آن کافر شوند، آنها فاسقانند نازل شده درباره قائم از آل محمد (علیه الصلاة والسلام).

۴. بررسی آیه ۵۵ از سوره نور

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا

اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَ لَيْمَكَنَّ لَهُمْ دِينُهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَ لِيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَ مَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (نور/۵۵).

خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند وعده داده است که به یقین، خلافت روی زمین را به آنان خواهد داد، همان‌گونه که به پیشینیان آن‌ها خلافت بخشید؛ و دین و آیینی را که برای آنان پسندیده، بر ایشان پابرجا و ریشه‌دار خواهد ساخت؛ و ترسشان را به امنیت و آرامش مبدل می‌کند، [به‌گونه‌ای] که فقط مرا می‌پرستند و چیزی را همتای من قرار نخواهند داد. و کسانی که پس از آن کافر شوند، آن‌ها همان فاسقانند.

از امام صادق علیه السلام حکایت شده است که در مورد آیه فرمود: «نزلت فی القائم و اصحابه» (مفید، ۱۴۱۳: ۲۴۷؛ مجلسی، ۱۳۸۵: ۵۱/۵۸) این آیه در باره قائم آل محمدص و اصحابش نازل گردیده.

این آیه در مورد امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف و یاران او آمده است؛ البته مقصود از نزول در این گونه احادیث، همان تفسیر است؛ نه شأن نزول اصطلاحی آیه.

از صفوان روایت است: عَنْ صَفْوَانَ لَمَّا طَلَبَ الْمَنْصُورُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (تَوْضِئًا وَ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَةَ الشُّكْرِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّكَ وَعَدْتَنَا عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ (وَ وَعَدْتِكَ الْحَقُّ أَنَّكَ تُبَدِّلُنَا مِنْ بَعْدِ خَوْفِنَا أَمْنًا اللَّهُمَّ فَأَنْجِزْ لَنَا مَا وَعَدْتَنَا إِنَّكَ لَا تَخْلِفُ الْمِيعَادَ قَالَ قُلْتُ لَهُ يَا سَيِّدِي فَأَيْنَ وَعَدَ اللَّهُ لَكُمْ فَقَالَ (قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ... هنگامی که منصور خلیفه عباسی امام صادق (را خواست، حضرت وضو گرفت و دو رکعت نماز گزارد سپس سجده‌ی شکر نمود و فرمود: «پروردگارا توسط پیغمبرت محمد (به ما اهل بیت وعده‌ی پیروزی دادی که ما را از هرگونه هراسی ایمنی بخشی. پروردگارا؛ آنچه به ما وعده کرده‌ای به ما موهبت کن، چه می‌دانیم که وعده‌ات خلاف‌پذیر نیست. (آل عمران/۱۹۴). عرض کردم: «آقا! وعده‌ی خداوند کدام است که به شما داده است؟» فرمود: «این آیه: وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ...» (مجلسی، ۱۴۲۳: ۱۰، ۳۰۶).

خدای متعال در آیه ۵۵ سوره «نور» می فرماید: (خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده‌اند و اعمال صالح انجام داده‌اند وعده می دهد آن‌ها را قطعاً خلیفه روی زمین کند، همان گونه که پیشینیان را خلافت روی زمین بخشید)؛ «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ».

آیه فوق می گوید: خدا وعده حکومت روی زمین و تمکین دین، آئین و امنیت کامل را به گروهی که ایمان دارند و اعمالشان صالح است داده است، اما در این که منظور از این گروه از نظر مصداقی چه اشخاصی است؟ باز در میان مفسران گفتگو است:

۱-۴. مرحوم «طبرسی

در ذیل آیه می گوید: از اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه وآله) نقل شده است: «آن‌ها فِی الْمَهْدِيِّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ»؛ این آیه درباره مهدی آل محمد (صلی الله علیه وآله) می باشد (طبرسی، بی تا: ۷، ۱۵۲).

۲-۴. تفسیر «روح المعانی

و بسیاری از تفاسیر شیعه، از امام سجاد (علیه السلام) چنین نقل شده است که در تفسیر آیه فرمود: «هُمُ وَاللَّهُ شِيعَتُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، يَفْعَلُ اللَّهُ ذَلِكَ بِهِمْ عَلَى يَدَي رَجُلٍ مِنَّا، وَهُوَ مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّةِ، يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَقِسْطًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْمًا وَجَوْرًا، وَهُوَ الَّذِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه وآله): لَوْ لَمْ يَبْقَ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا يَوْمٌ...»؛ (آن‌ها به خدا سوگند شیعیان ما هستند، خداوند این کار را برای آن‌ها به دست مردی از ما انجام می دهد که «مهدی» این امت است، زمین را پر از عدل و داد می کند، آن گونه که از ظلم و جور پر شده باشد.

همان گونه که گفتیم، این تفسیرها به معنی انحصار معنی آیه نیست، بلکه بیان مصداق کامل است.

منتها چون بعضی از مفسران همچون «آلوسی» در «روح المعانی» به این نکته توجه نکرده‌اند این احادیث را مردود شناخته‌اند.

۳-۴. تفسیر اثنی عشری

در این تفسیر درباره آیه وَ لَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ (۱۰۵) میفرمایند: وَ لَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ: و هر آینه نوشتیم ما در زبور که کتاب داود علیه السلام است. مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ: از بعد تورات، یعنی بعد از آنکه در تورات نوشته بودیم، در زبور نیز ثبت نمودیم. نزد بعضی مراد زبور، جنس کتب منزله است و مراد به ذکر، لوح محفوظ می باشد، یعنی در جمیع کتب منزله نوشته ایم پس از آن که در لوح محفوظ ثبت فرمودیم. نزد جمعی مراد از زبور کتاب نازل شده و مراد به ذکر قرآن است، یعنی در تمام کتابهای آسمانی و در قرآن ثبت نموده ایم که: أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ: بدرستی که زمین را میراث گیرند آن را بندگان من که ستوده اند و شایسته اند؛

۱- مراد مؤمنین می باشند.

۲- مراد از زمین بهشت است که مؤمنین آن را میراث برند نظیر قوله تعالی: الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ (مؤمنون/۱۱).

۳- مراد زمین بیت المقدس است که امت پیغمبر آن را میراث گیرند.

۴- نزد محققین مراد زمین دنیا، و مراد بندگان صالح مؤمنین امت مرحومه اند، یعنی ما در تمام کتب سماویه ثبت فرموده ایم که زمین دنیا را میراث برند مؤمنین از امت مرحومه، که مراد اصحاب حضرت مهدی آل محمد علیهم السلام اند. چنانکه در تفسیر علی بن ابراهیم قمی فرماید: ایشان اصحاب حضرت قائم عجل الله فرجه می باشند (بحرانی، بی تا: ۳، ۷۵؛ قمی، بی تا: ۲، ۷۷).

طبرسی در مجمع- از حضرت باقر علیه السلام روایت نموده: ایشان اصحاب قائم اند در آخر الزمان

و دلیل ایشان روایات است که از خاصه و عامه روایت گردیده از حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله که فرمود: لو لم يبق من الدنيا الا يوم واحد لطول الله ذلك اليوم حتى يبعث رجلا من اهل بيتي يملأ الارض قسطا و عدلا كما ملئت ظلما و جورا. (طبرسی، بی تا: ۴، ۶۶).

اگر باقی نماند از دنیا مگر یک روز، هر آینه طولانی فرماید آن روز را تا اینکه

برانگیزاند مردی از اهل بیت من، پر نماید زمین را از عدل و داد بعد از آنکه پر شده باشد از ظلم و جور.

در کافی - عبد الله بن سنان سؤال نمود از حضرت صادق علیه السلام از این آیه: عرض کرد: چیست زبور و ذکر؟ فرمود: ذکر نزد خدا است یعنی لوح محفوظ، و زبور آنست که نازل شد بر داود؛ و هر کتابی که نازل شده بعد از آن، نزد اهل علم است، و مائیم اهل علم (بحرانی بی تا: ۳، ۷۵ بنقل از کافی. شاه عبدالعظیمی، ۱۳۶۳: ۸ / ۴۵۱).

۴-۴. تفسیر نور الثقلین

تفسیر نور الثقلین در تفسیر آیه ۱۰۵ سوره انبیاء می فرماید منظور از عبادی الصالحون قائم (عج) آل محمد (ص) و اصحابش می باشد.

فی تفسیر علی بن ابراهیم و قوله: وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ قَالَ: الْكُتُبُ كُلُّهَا ذِكْرٌ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِي الصَّالِحُونَ قَالَ: الْقَائِمُ وَأَصْحَابُهُ قَالَ: وَالزَّبُورُ فِيهِ مَلَأَحْمُ وَتَحْمِيدٌ وَتَمْجِيدٌ وَدَعَاءٌ (حویزی، ۱۴۱۵: ۳ / ۱۴۶۴).

۴-۵. إثبات الهداة

الباب الثانی و الثلاثون: فی ذکر جملة من الأحادیث فی النص علی المهدي علیه السلام مروية من طرق العامة و کتبهم المعتمدة عندهم لتكون حجة عليهم و قد تقدم جملة من ذلك يرويها علماؤنا بأسانيدهم عن رواية العامة و علمائهم، كما يعرفه من عرف رجال الفريقين و رواتهم.

قال: حدثني الحسين بن أحمد المالكي عن محمد بن عيسى عن يونس عن المشني الحنط عن عبد الله بن عجلان عن أبي جعفر عليه السلام في قول الله عز و جل: أُوذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ

به کسانی که جنگ بر آنان تحمیل گردیده، اجازه جهاد داده شده است؛ چرا که مورد ستم قرار گرفته اند؛ و خدا بر یاری آن ها تواناست. (حج/۳۹). « قال: هی فی القائم و أصحابه آن ها قائم و اصحابش هستند (عاملی، بی تا: ۵ / ۱۸۹).

وقال: حدثنا محمد بن الحسين بن حميد عن جعفر بن عبد الله عن كثير بن عياش عن أبي الجارود عن أبي جعفر عليه السلام في قول الله عز و جل: الَّذِينَ

إِنْ مَكَتَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ « حج ۴۱ » « الآية » قال: هذه لآل محمد: المهدي وأصحابه يملّكهم الله مشارق الأرض ومغاربها و يظهر به الدين ويميت الله به وأصحابه البدع والباطل كما أمات السفهة الحق لا يرى أثر من الظلم ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر ولله عاقبة الأمور (ميرداماد، بی تا: ۱/ ۳۳۸ ح ۱۶).

همان کسانی که هر گاه در زمین به آن‌ها قدرت بخشیدیم، نماز را برپا می‌دارند، و زکات می‌دهند، و امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند، و پایان همه کارها از آن خداست! این برای آل محمد است.

مهدی (عج) و اصحابش مالک شرق و غرب زمین می‌شود و دین بواسطه آن‌ها اشکار می‌گردد و واسطه آن‌ها بدعت و باطل از بین می‌رود اثر از ظلم باقی نمی‌ماند امر بمعروف می‌کند و نهی از منکر مینماید عاقبت کارها بدست خداوند است

۵. بررسی دیدگاه مفسرین اهل سنت

۱-۵. تفسیر روح المعانی

آلوسی در تفسیر روح المعانی می‌نویسد: مراد از ارض در آیه ۱۰۵ از سوره انبیاء ارض دنیا می‌باشد که مؤمنین وارث آن می‌شود و بر آن مسلط می‌گردد، در ادامه می‌گوید: جمیع این تصرف زمین در حوزه مؤمنین در ایام المهدي - رضی الله تعالی عنه - و نزول حضرت عیسی علیه السلام است پس حاجت نیست به آن چیزی که ذکر شد (آلوسی، ۱۴۱۵: ۹/۹۸).

به نظر می‌رسد که آلوسی پسندیده است که مراد از آیه وعده به حصول جمیع زمین است که در اختیار مؤمنین قرار می‌گیرد در زمان حکومت حضرت مهدی علیه السلام و دولت جهانی ایشان خواهد بود (منتخب، همان).

۲-۵. تفسیر روح البیان

صاحب روح البیان در تفسیر آیه ۱۰۵ از سوره انبیاء: أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ فرموده: منظور (صالحون) جمیع مؤمنین بعد از اجلاء کفار است، كما قال وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ

الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ این وعده درباره اظهاردین و عزیز شدن اهل دین است خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند وعده می‌دهد که قطعاً آنان را حکمران روی زمین خواهد کرد، همان گونه که به پیشینیان آن‌ها خلافت روی زمین را بخشید؛ و دین و آیینی را که برای آنان پسندیده، پابرجا و ریشه‌دار خواهد ساخت؛ و ترسشان را به امنیت و آرامش مبدل می‌کند، آن چنان که تنها مرا می‌پرستند و چیزی را شریک من نخواهند ساخت. و کسانی که پس از آن کافر شوند، آن‌ها فاسقانند (حقی، بی تا: ۵/۲۷/۵).

۳-۵. عبدالله دینوری

ایشان در تفسیر الواضح فی تفسیر القرآن می‌نویسد: در آخر الزمان افراد صالح وارث زمین می‌شوند یقال: الأرض المقدسة يرثها ينزلها عبادي الصالحون من بني إسرائيل، و یقال: الصالحون فی آخر الزمان (دینوری ۱۴۲۴: ۲/۳۱).

۴-۵. ابن کثیر

از اهل سنت، ابن کثیر در ذیل آیه ۵۵ سوره نور با ذکر روایتی که تعداد سرپرستان امت را دوازده نفر معرفی می‌کند، مهدی موعود را یکی از این خلفای عادل معرفی می‌کند که جهان را از عدل پر خواهد کرد (ابن کثیر، ۲۰۰۰: ۲/۶۱۵).
روشن است که این وعده الهی که در کتاب‌های آسمانی پیشین و قرآن آمده است و نیز وعده الهی در مورد جانشینی مؤمنان نیکوکار بر همه زمین و حصول امنیت کامل، هنوز تحقق نیافته است و بر اساس روایات تنها در زمان امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف تحقق می‌یابد.

۵-۵. بیهقی

همچنین از امام ابوبکر احمد بن حسین بیهقی در البعث والنشور اخبار زیادی در موداین آیه در آن کتاب نقل می‌کند حدّثنا بجمیعها عنه حافده أبو الحسن عبید الله بن محمّد بن أحمد فی شهر سنة ثمانی عشرة و خمسمائة إلى أن قال: و من جملتها ما حدّثنا أبو الحسن حافده عنه قال: أخبرنا أبو علی الرودباری، قال: أخبرنا أبو بکر بن داسة، قال: حدّثنا أبو داود السجستانی فی کتاب «السنن» عن طرق كثيرة ذکرها،

ثم قال: كلهم عن عاصم المقرئ، عن زيد، عن عبد الله، عن النبي صلى الله عليه و آله و سلم قال: لو لم يبق من الدنيا إلا يوم واحد لطول الله ذلك اليوم حتى يبعث فيه رجلا مني أو من أهل بيتي، وفي بعضها: يواطئ اسمه اسمي، يملأ الأرض قسطا و عدلا كما ملئت ظلما و جورا.

اگر از عمر دنیا باقی نمانده باشد مگر یک روز خداوند آنروز را انقدر طولانی میگرداند تا صالح از اهل بیت من ظهور کند و زمین را پراز عدل و قسط کند همچنانکه پر از جور و ظلم گردیده و در بعضی از روایات دارد اسمش اسم من است.

آیات که وعده حکومت بندگان صالح و مؤمنان نکوکار را بر زمین بیان می دارد در مورد جهانگیر شدن دین اسلام و غلبه آن بر تمام ادیان کافی است به آیات ۳۲ و ۳۳ از سوره توبه، و آیه ۲۸ از سوره فتح، و آیه ۶ و ۸ از سوره صف، و آیات متعدد دیگر توجه شود، در آنها وعده ظهور و غلبه دین حق بر تمام ادیان داده شده است، وعده ای که با ظهور حضرت مهدی علیه السلام تحقق خواهد یافت و این تخلف ناپذیر است.

و اما در خصوص ظهور حضرت مهدی علیه السلام آیات بسیاری به آن تفسیر شده که در کل متجاوز از یکصد آیه است و کتاب «المحجّة فیما نزل فی القائم الحجّة» همه آنها را گردآوری کرده است. و از جمله آنها است این آیه کریمه: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ» (نور/۵۵)؛ خداوند به کسانی که از شما ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند وعده می دهد که قطعاً آنان را حکمران روی زمین خواهد کرد همان گونه به پیشینیان آنها خلافت روی زمین را بخشید و ترستان را به آرامش و امنیت مبدل می کند آنچنان که تنها مرا می پرستند و چیزی را شریک من نخواهند ساخت و کسانی که پس از آن کافر شوند آنها فاسقانند». [و آیه کریمه: «وَوَرِّدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُّوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَيْمَةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ»؛ (سوره قصص/۵)؛ ما می خواهیم بر مستضعفان زمین منت نهیم و آنان را پیشوایان و وارشان روی زمین قرار دهیم]». [و این آیه کریمه: «وَلَقَدْ

كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ»؛ (انبیاء/۱۰۵)؛ «در زبور بعد از ذکر - تورات - نوشتیم بندگان شایسته‌ام وارث - حکومت - زمین خواهند شد!

۶. حکومت عدل حضرت مهدی علیه السلام و جهانگیر شدن اسلام

درباره ولایت ائمه اثنی عشر علیهم السلام و حکومت عدل حضرت مهدی علیه السلام و جهانگیر شدن اسلام به این آیات از قرآن کریم می‌توان استشهاد نمود
 آیاتی که از مضمون آن‌ها استفاده می‌شود که ائمه اثنی عشریه - اعلی الله کلماتهم - ولایت و امامت دارند، بسیار است. از جمله آن‌ها است آیه: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»؛ (زعد/۷). [«تو فقط بیم‌دهنده‌ای و برای هر گروهی هدایت‌کننده‌ای است.»] و آیه: «لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ» (بقره/۱۲۴). «پیمان من به ستمکاران نمی‌رسد!» و تنها آن دسته از فرزندان تو که پاک و معصوم می‌باشند، شایسته این مقامند -» [و آیه: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ» (سوره یونس، آیه ۳۵). آیا کسی که هدایت به سوی حق می‌کند، برای پیروی شایسته‌تر است.

این آیات از آن جهت به این مطلب دلالت دارند که از آن‌ها خالی نبودن جامعه از امام معصوم صاحب مقام امامت و همچنین اعلیت او از دیگران استفاده می‌شود که این امر از اصول اعتقادی اختصاصی شیعه است و از آیه شریفه: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ»؛ (سوره نساء، آیه ۵۹) .. «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! اطاعت کنید خدا را و اطاعت کنید پیامبر خدا را و اولوالامر [اوصیای پیامبر] این مبنای شیعه - که امام و ولی امر باید معصوم باشد - استفاده می‌شود؛ زیرا در این آیه به طور مطلق دستور داده شده که از اولی الامر اطاعت شود. اطاعت از رسول را که در مطلق امور است با اولی الامر در یک کلمه - صیغه امر اطیعوا - پیش هم بیان کرده است. بدیهی است کسی که مؤمنین این‌گونه به طور مطلق مأمور به اطاعت از او می‌شوند، باید معصوم و برکنار از خطا و اشتباه باشد، و چنان‌که مسلم است در بین تمام مذاهب اسلامی فقط شیعه قائل به عصمت امام است. علاوه بر این، تفاسیر و احادیث معتبر نیز به این دلالت دارند که مراد از آیه کریمه «أَطِيعُوا

اللَّه...» و آیات دیگر، ائمه اثنی عشر علیهم السلام است و در این تفاسیر به نام‌های مبارک آن بزرگواران هم تصریح شده.

۷. نتیجه بحث

در نتیجه آیات را که از دیدگاه مفسرین و فقهاء فریقین مورد بررسی قرار دادیم به این نکته دست یافتیم که منظور از بندگان صالح که بر روی زمین در اواخرالزمان حکومت می‌کنند و وارث این کره خاکی می‌شود حضرت مهدی علیه السلام و یاوران آن حضرت می‌باشد.

۸. فهرست منابع

قرآن کریم

۱. آلوسی، محمود بن عبدالله، ۱۴۱۵ ه. ق و ح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و السبع المثانی، دار الکتب العلمیة، منشورات محمد علی بیضون - لبنان - بیروت، چاپ ۱.
۲. ابن بابویه، محمد بن علی، ۱۳۹۵ ق. کمال الدین و تمام النعمة، ۲ جلد، اسلامیه - تهران، چاپ: دوم.
۳. ابن ابی حاتم، عبدالرحمن بن محمد، ۱۴۱۹ ق، تفسیر القرآن العظیم (ابن ابی حاتم)، مکتبة نزار مصطفی الباز - عربستان - ریاض، چاپ: ۳.
۴. ابن قتیبه، فراء، یحیی بن زیاد، ۱۹۸۰ م، معانی القرآن (فراء)، الهيئة المصرية العامة للكتاب - مصر - قاهره، چاپ: ۲.
۵. ابن قتیبه، عبدالله بن مسلم، ۱۴۱۱ ه. ق. تفسیر غریب القرآن (ابن قتیبه دار و مکتبة الهلال - لبنان - بیروت، چاپ: ۱.
۶. إسماعیل بن عمر بن کثیر الدمشقی أبو الفداء ۱۴۰۱ (تفسیر القرآن العظیم). دار النشر: دار الفکر - بیروت.
۷. استرآبادی، علی، ۱۴۰۹ ه. ق. تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، جامعة المدرسين فی الحوزة العلمیة بقم، مؤسسة النشر الإسلامی - ایران - قم،

چاپ: ۱.

۸. بحرانی، هاشم بن سلیمان، ۱۴۱۵هـ. ق. البرهان فی تفسیر القرآن موسسة البعثة،

قسم الدراسات الإسلامية - ایران - قم، چاپ: ۱.

۹. تیمی، یحیی بن سلام، تفسیر یحیی بن سلام التیمی البصری القیروانی، ۱۴۲۵

ه. ق. دار الکتب العلمیة، منشورات محمد علی بیضون - لبنان - بیروت، چاپ:

۱.

۱۰. حمیری، نشوان بن سعید، ۱۴۲۰ هـ ق شمس العلوم و دواء کلام العرب من

الکولوم، دار الفكر المعاصر، بیروت - لبنان، اول.

۱۱. حسن بن عبدالله، ۱۴۲۸هـ. ق. تصحیح الوجوه و النظائر مكتبة الثقافة الدينية -

مصر - قاهره، چاپ: ۱.

۱۲. حقی برسوی اسمعیل ابن مصطفی بی تا، ناشر دار الفكر بیروت لبنان.

۱۳. حویزی، عبدعلی بن جمعه، ۱۴۱۵هـ. ق. تفسیر نور الثقلین، اسماعیلیان - ایران

- قم، چاپ: ۴.

۱۴. سلیمان بن الأشعث أبو داود السجستانی الأزدي، بی تا، سنن أبي داود، دار

النشر: دار الفكر، تحقیق: محمد محیی الدین عبد الحمید.

۱۵. شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، ۱۴۲۵ق. إثبات الهداة بالنصوص و

المعجزات، اعلمی - بیروت، چاپ: اول.

۱۶. شاه عبدالعظیمی، حسین ۱۳۶۳هـ. ش تفسیر اثني عشری، - ایران - تهران،

چاپ: ۱.

۱۷. دینوری، عبدالله بن محمد، تفسیر ابن وهب، ۱۴۲۴هـ. ق. المسمى الواضح

فی تفسیر القرآن الکریم، ، دار الکتب العلمیة، منشورات محمد علی بیضون -

لبنان - بیروت، چاپ: ۱.

۱۸. صافی، لطف الله ۱۴۲۲هـ. ق منتخب الأثر فی الإمام الثاني عشر علیه

السلام ناشر: مكتب آية الله لطف الله الصافي الكلپایگانی: قم سال چاپ:

۱۹. ش گفتمان مهدویت ناشر: مرکز تنظیم و نشر آثار

حضرت آیت الله العظمی صافی مکان قم .

٢٠. صاحب بن عباد، ١٤١٤ هـ كافي الكفاة، اسماعيل بن عباد، المحيط في اللغة، عالم الكتاب، بيروت - لبنان، اول.
٢١. طبراني، سليمان بن احمد، ٢٠٠٨ م. التفسير الكبير: تفسير القرآن العظيم (الطبراني). دار الكتاب الثقافي - اردن - اربد، چاپ: ١.
٢٢. طبرسي، فضل بن حسن، ١٣٧٥ هـ. ش. ترجمه تفسير جوامع الجامع، آستان قدس رضوي، بنياد پژوهشهای اسلامي - ايران - مشهد مقدس، چاپ: ١.
٢٣. فراهيدي، خليل بن احمد، ١٤١٠ هـ ق كتاب العين، نشر هجرت، قم - ايران، دوم.
٢٤. قمي، علي بن ابراهيم، ١٣٦٣ هـ. ش. تفسير القمي، دار الكتاب - ايران - قم، چاپ: ٣.
٢٥. مجلسي، محمد باقر بن محمد تقی، ١٤٠٣ ق. بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار ط - بيروت، دار إحياء التراث العربي.
٢٦. مكارم شيرازي، ناصر بي تا. ، تفسير نمونه ط-دار الكتب الاسلاميه .
٢٧. يزدي حايري، علي، ١٤٢٢ ق. إلزام الناصب في إثبات الحجة الغائب عجل الله تعالى فرجه الشريف، مؤسسة الأعلمی - بيروت، چاپ: اول.